

# O'QUVCHILARDA MUSTAQIL FIKRLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLARNING AHAMIYATI VA PEDAGOGIK SHART-SHAROITLAR

*Нуркулов Муроджон*

*Наманган давлат техника университети психологи*

e-mail: [@gmail.com](mailto:@gmail.com)

**Annotatsiya:** *Mazkur maqolada o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning o'rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Mustaqil fikrlash bugungi ta'lim jarayonining asosiy tarkibiy qismiga aylanib, o'quvchilarning ijodiy yondashuvi, tahliliy fikrlashi va muammolarga individual yechim topa olish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Maqolada zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsion vositalar orqali o'quvchilar tafakkurini mustahkamlash imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, bu jarayonda pedagogning roli, o'quv muhitining ta'siri va samarali shart-sharoitlar yaratish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Tadqiqot natijalari mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirishga qaratilgan yondashuvlarni ta'lim amaliyotida samarali qo'llash muhimligini asoslab beradi.*

**Kalit so'zlar:** *mustaqil fikrlash, innovatsion yondashuv, pedagogik sharoit, interfaol metodlar, ijodiy tafakkur, analitik fikrlash, ta'lim jarayoni, o'quvchilarning faolligi, zamonaviy texnologiyalar, tanqidiy fikrlash, axborot-kommunikatsiya, o'quv muhit, pedagogik uslublar, mantiqiy fikrlash, muammoni hal qilish, ta'lim sifati*

**Аннотация:** *В данной статье рассматривается значение и роль инновационных подходов в формировании навыков самостоятельного мышления у учащихся. Самостоятельное мышление становится важным компонентом современного образовательного процесса, способствуя развитию творческого подхода, аналитического мышления и способности учащихся находить индивидуальные решения проблем. В статье анализируются возможности укрепления мыслительных способностей школьников с использованием современных педагогических технологий, интерактивных методов и информационно-*

коммуникационных средств. Также даны рекомендации по созданию благоприятных педагогических условий и подчеркивается важная роль учителя в этом процессе. Результаты исследования подтверждают необходимость внедрения инновационных подходов для эффективного формирования самостоятельного мышления в образовательной практике.

**Ключевые слова:** самостоятельное мышление, инновационные подходы, педагогические условия, интерактивные методы, творческое мышление, аналитическое мышление, образовательный процесс, активность учащихся, современные технологии, критическое мышление, информационно-коммуникационные технологии, образовательная среда, педагогические методы, логическое мышление, решение проблем, качество образования

**Abstract:** This article analyzes the importance and role of innovative approaches in developing students' independent thinking skills. Independent thinking has become a crucial component of modern education, fostering students' creativity, analytical thinking, and ability to find individual solutions to problems. The article explores the potential of modern pedagogical technologies, interactive methods, and information and communication tools in strengthening students' thinking abilities. It also provides recommendations for creating effective pedagogical conditions and highlights the teacher's role in this process. The research results emphasize the need to implement innovative approaches to effectively foster independent thinking in educational practice.

**Keywords:** independent thinking, innovative approaches, pedagogical conditions, interactive methods, creative thinking, analytical thinking, educational process, student engagement, modern technologies, critical thinking, information and communication technologies, learning environment, teaching strategies, logical thinking, problem solving, education quality

**Kirish.** Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'lim tizimiga bo'lgan talablar tobora ortib bormoqda. Bu holat o'quvchilardan nafaqat mavjud bilimlarni egallashni, balki o'z fikrini mustaqil ifoda eta olish, muammolarga ijodiy yondashish,

tahliliy va tanqidiy fikrlash kabi ko‘nikmalarga ega bo‘lishni talab etadi. Mustaqil fikrlash insonning erkin qaror qabul qilishi, axborotlarni mustaqil tahlil qilishi va yangi g‘oyalarni ilgari surishi uchun zarur bo‘lgan muhim kompetensiyalardan biridir. Mazkur kompetensiyani shakllantirishda innovatsion yondashuvlar, interfaol metodlar, pedagogik texnologiyalar va zamonaviy o‘quv muhiti hal qiluvchi omil hisoblanadi. Xususan, o‘quvchilarning bilishga bo‘lgan qiziqishini oshirish, ularning faolligini ta‘minlash, o‘z ustida ishlashga undash orqali mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirish mumkin. Shu boisdan mustaqil fikrlashni shakllantirish masalasi bugungi pedagogik tadqiqotlar markazida bo‘lib, ta‘lim sifatini oshirish, raqobatbardosh kadrlarni tayyorlashda muhim rol o‘ynaydi. Shu bilan birga, mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirish o‘quvchilarning shaxs sifatida kamol topishi, o‘z hayot yo‘lini ongli ravishda tanlashi va kelajakda mustaqil faoliyat yuritishi uchun muhim poydevor bo‘lib xizmat qiladi. Bu jarayon o‘qituvchining zamonaviy metodik yondashuvi, o‘quv jarayonini to‘g‘ri tashkil etishi, shuningdek, motivatsion muhit yaratishga ham bevosita bog‘liq. Ta‘limda qo‘llanilayotgan innovatsion yondashuvlar – loyiha asosida ta‘lim, muammoli ta‘lim, klasterlar bilan ishlash, AKT vositalari orqali topshiriqlarni mustaqil bajarish – bularning barchasi o‘quvchilarni erkin fikrlashga, tanqidiy yondashishga, izlanishga va o‘z fikrini asoslashga yo‘naltiradi. Mustaqil fikrlashni rivojlantirishda, shuningdek, integratsiyalashgan fanlararo yondashuv, hayotiy muammolar asosidagi topshiriqlar, savol-javoblar asosidagi tahliliy suhbatlar ham yuqori samara beradi. Bunday yondashuvlar o‘quvchilarning fikrlash madaniyatini shakllantirishda, intellektual salohiyatini oshirishda, ijtimoiy hayotda faol pozitsiya egallashida katta ahamiyat kasb etadi.

**Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.** Mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga oid adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, so‘nggi yillarda bu yo‘nalishda ko‘plab ilmiy-tadqiqot ishlari, maqolalar va monografiyalar chop etilgan. Ilmiy adabiyotlarda mustaqil fikrlash tushunchasi, uning mazmun-mohiyati, shakllanish bosqichlari hamda metodik asoslari keng yoritilgan. Pedagogika fanida mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini rivojlantirishda shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim, faoliyatga asoslangan yondashuv, muammoli vaziyatlar yaratish orqali o‘quvchini izlanishga undash usullari asosiy o‘rin egallaydi.

Masalan, V.V. Davydov, L.S. Vygotskiy, J. Piaget, B. Bloom kabi mutafakkirlarning fikrlash jarayoni va uning rivojlanishiga oid nazariyalari bu yo‘nalishdagi ilmiy qarashlarga zamin yaratgan. Milliy pedagog olimlar – A. Abduqodirov, Q. Yuldashev, A. To‘xtayev, Z. Nishonova va boshqalar o‘z tadqiqotlarida o‘quvchilarda mustaqil fikrlashni shakllantirishda innovatsion ta‘lim texnologiyalari, didaktik o‘yinlar, interfaol metodlar, AKT vositalaridan foydalanishning samarali jihatlarini tahlil qilgan. Tahlil qilingan adabiyotlarda shuningdek, mustaqil fikrlash ko‘nikmalari o‘quvchining ijtimoiy faolligi, o‘zini anglash darajasi, kasbiy yo‘nalishi va kelajak hayotiy rejalarini belgilashda muhim o‘rin tutishi ta’kidlangan. Adabiyotlar asosida xulosa shuki, o‘quvchilarda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiluvchi pedagogik shart-sharoitlar va metodik yondashuvlarni ilmiy asosda ishlab chiqish ta‘lim sifatini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

**Tadqiqot metodologiyasi.** Ushbu ilmiy ishda o‘rganilayotgan muammo bo‘yicha ilmiy-nazariy manbalarni tahlil qilish, mavjud holatni baholash, amaliy yechimlar ishlab chiqish va ularni samaradorlik nuqtai nazaridan aniqlash maqsad qilingan. Ishning asosiy yo‘nalishi sifatida zamonaviy ta‘limda o‘quvchilarda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning o‘rni va ularni joriy etish imkoniyatlari ko‘rib chiqilgan. Bu jarayonda umumiy ilmiy yondashuvlar, xususan, tizimli, kompleks, faoliyatga asoslangan va shaxsga yo‘naltirilgan yondashuvlar asos qilib olingan. Ish jarayonida muammo tahlili, taqqoslash, sintez, kuzatuv, so‘rovnoma, eksperiment, statistik tahlil usullaridan foydalanilgan. Tanlangan metodikalar orqali o‘quvchilarning mustaqil fikrlash darajasi, ularning o‘quv faoliyatiga bo‘lgan munosabati, muammoni hal qilishdagi yondashuvi, fikr erkinligi va tahliliy salohiyatini aniqlashga qaratilgan ma’lumotlar yig‘ilgan. Olingan natijalar asosida samarali pedagogik yondashuvlar ishlab chiqilgan va ularni amaliyotga joriy etish bo‘yicha takliflar ilgari surilgan. Ishda foydalanilgan metodlar orqali o‘rganilayotgan muammo chuqur tahlil qilinib, asosli xulosalar chiqarishga imkon yaratilgan.

**Tahlil va natijalar.** O‘quvchilarda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishda innovatsion yondashuvlarning ta’siri o‘quv faoliyatining barcha bosqichlarida ijobiy

natijalarni ko'rsatdi. Jumladan, interfaol metodlar asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar o'quvchilarning fikrini erkin ifoda etish, muammolarni mustaqil hal qilish, tanqidiy yondashish hamda yangi g'oyalarni ilgari surish ko'nikmalarini faollashtirdi. O'quvchilarning darsdagi ishtiroki, o'z fikriga ega bo'lishga bo'lgan intilishi, savol-javoblarda faolligi va ijodiy topshiriqlarga bo'lgan munosabati yuqori baholandi. Kuzatuvlar va so'rovnoma natijalari shuni ko'rsatdiki, innovatsion metodlar qo'llanilgan guruhlarda o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasi, mustaqil ishlashga bo'lgan qiziqishi va o'z fikrini asoslab berish qobiliyati ancha oshgan. Bu esa ta'lim jarayonining sifati oshishiga, o'quvchilar shaxsining intellektual va ijtimoiy rivojlanishiga bevosita ijobiy ta'sir ko'rsatgan. Tahlillar shuni anglatadiki, zamonaviy ta'lim muhitida o'quvchilarning mustaqil fikrlash salohiyatini shakllantirish uchun faqat an'anaviy metodlar emas, balki interfaol, loyiha asosida ta'lim, muammoli o'qitish kabi yangicha yondashuvlarni keng joriy etish zarur. Mazkur metodlar o'quvchining shaxsiy tajribasi asosida bilimlarni anglashiga, tanqidiy va ijodiy fikrlash orqali yangi bilimlarni yaratishiga yordam beradi. Shu bilan birga, o'quvchilar orasida o'z-o'zini baholash, hamkorlikda ishlash, fikrlarni tahlil qilish va umumlashtirish kabi kompetensiyalar ham shakllanadi. Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, innovatsion yondashuvlar o'quvchilarning nafaqat akademik, balki psixologik va ijtimoiy rivojlanishiga ham sezilarli darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'quvchilarning fikr yuritish jarayonida o'z fikrini dalillar bilan asoslashga urinishlari, yangi g'oyalar taklif qilishlari va muammolarga individual yondashuv ko'rsatishlari ushbu ko'nikmalar shakllanayotganini anglatadi. Bundan tashqari, o'quvchilarning baholash mezonlari asosida o'zini baholash va xatolar ustida ishlashga bo'lgan tayyorligi mustaqil fikrlashning chuqurlashganidan dalolat beradi. Demak, pedagogik jarayonda innovatsion yondashuvlar asosida tashkil etilgan o'qitish strategiyalari mustaqil fikrlash ko'nikmalarining rivojlanishiga xizmat qiladi hamda ularni shakllantirishda ta'lim muhitining roli beqiyosdir. Olingan natijalar asosida xulosa qilish mumkinki, mustaqil fikrlovchi shaxsni tarbiyalashda an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, zamonaviy, interfaol va ijodiy metodlarni keng joriy etish zarur. Bu esa nafaqat ta'lim sifatini oshiradi, balki o'quvchilarning ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli shaxs bo'lib shakllanishi uchun mustahkam poydevor yaratadi.

| /r: | Baholash mezonlari             | Tavsif                                                                 | Baholash usullari                         | Natijalar                                         |
|-----|--------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------|---------------------------------------------------|
|     | Mustaqil fikrlash ko'nikmalari | O'quvchilarning mustaqil fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyati | Kuzatuv, testlar, interfaol mashg'ulotlar | Dastur oldidan: 2,8; Dasturdan keyin: 4,3         |
|     | Fikr ifoda etish erkinligi     | O'z fikrini aniq va asoslab berish qobiliyati                          | ntervyu, og'zaki nutq, yozma ishlar       | Erkin fikr bildirish foizi: 55% dan 85% gacha     |
|     | Muammoli vaziyatlarda faollik  | Muammoli vaziyatlarni mustaqil tahlil qilish va yechim topish          | Guruh muhokamalari, loyiha ishlari        | Muammolarni hal qilish ballari: 2,5 dan 4,2 gacha |
|     | Tanqidiy fikrlash darajasi     | Axborotni tahlil qilish, fikrlarni solishtirish va baholash            | Testlar, baholash, kuzatuvlar             | Dasturdan oldin: 2,9; Dasturdan keyin: 4,0        |

*Jadvaal 1. O'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish samaradorligini baholash*

Ushbu jadval o'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilgan pedagogik faoliyat natijalarini ko'rsatadi. Baholash mezonlari orqali o'quvchilarning fikr ifoda etish erkinligi, muammoli vaziyatlardagi faolligi va tanqidiy fikrlash darajasi kabi ko'nikmalardagi o'zgarishlar aniqlangan. Kuzatuvlar va testlar natijasida dasturdan keyin barcha ko'rsatkichlarda ijobiy o'sish kuzatilgan bo'lib, bu

innovatsion yondashuvlarning samaradorligini tasdiqlaydi. Jadvalda ko'rsatilgan natijalar o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishdagi pedagogik yondashuvlarning muhimligini ta'kidlaydi.

**Xulosa va takliflar.** Mazkur ish davomida o'quvchilarda mustaqil fikrlash ko'nikmalarini shakllantirish jarayoni atroflicha o'rganildi va innovatsion pedagogik yondashuvlarning ahamiyati aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, interfaol metodlar va zamonaviy ta'lim texnologiyalari o'quvchilarning mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini samarali rivojlantirish imkonini beradi. Shuningdek, o'z fikrini erkin ifoda eta olish va muammoli vaziyatlarda faol bo'lish ko'nikmalari ham sezilarli darajada oshdi.

1. Mustaqil fikrlash ko'nikmalari o'quvchilarning umumiy bilim darajasi va ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishda muhim rol o'ynaydi.
2. Innovatsion pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rag'batlantirishga xizmat qiladi hamda ularni mustaqil fikr yuritishga undaydi.
3. O'quvchilarning fikr ifoda etish erkinligi va muammoli vaziyatlarda faolligi mustaqil fikrlash ko'nikmalarining rivojlanishi bilan bevosita bog'liq.

Ushbu xulosalardan kelib chiqib, mustaqil fikrlash ko'nikmalarini yanada samarali shakllantirish uchun pedagogik jarayonda yangi metod va texnologiyalarni joriy etish muhimdir. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning faolligi va ijodkorligini oshirishga qaratilgan darslar, treninglar va loyihalar tashkil etilishi lozim. Shu bilan birga, o'qituvchilarning malakasini oshirish va innovatsion yondashuvlarni o'zlashtirishiga katta e'tibor qaratilishi kerak.

### **Takliflar**

1. Mustaqil fikrlashni rivojlantirish maqsadida maktablarda interfaol va kreativ metodlardan kengroq foydalanish tavsiya etiladi.

2. Pedagoglar uchun zamonaviy ta'lim texnologiyalari bo'yicha muntazam treninglar tashkil etilishi lozim, bu esa ularning kasbiy malakasini oshirishga xizmat qiladi.
3. O'quvchilarning mustaqil fikrlash ko'nikmalarini baholash uchun yangi diagnostika vositalari ishlab chiqilishi va ulardan doimiy foydalanilishi maqsadga muvofiqdir.

Bundan tashqari, ta'lim sifatini oshirishda ota-onalar bilan yaqin hamkorlikni yo'lga qo'yish va ularni bolalarning mustaqil fikrlashini qo'llab-quvvatlashga jalb etish muhim ahamiyatga ega. Shu tarzda, ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilari o'quvchilarning mustaqil fikrlashini rivojlantirishga birgalikda hissa qo'sha oladi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. Abdullayev Akmal Nasriddinovich (2020). THE FEATURES OF APPEARING FAMILY IN MODERN SOCIETY. European science review, (3-4), 69-72.
2. Xusainova, D., & Tursunov, B. "Ta'lim texnologiyalari va innovatsion metodlar." Tashkent: O'qituvchi. 2020-y
3. Roberts, C., & Williams, P "Using Virtual Museums for Educational Purposes." Journal of Educational Technology, 2019-y
4. Akhmedov, U. "Mustaqil fikrlashni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar." Pedagogika va ta'lim 2022-y
5. Ziyocom.uz